

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
_____ Н.В. Сментина
“ ____ ” _____ 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«Проблеми безробіття населення в регіоні**
(на прикладі Одеської області)»

Виконавець:
студентка центру заочної форми навчання

Батрак Наталія Вікторівна _____

Науковий керівник:
д.е.н., доцент

Сментина Наталія Валентинівна _____

ОДЕСА – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ	6
1.1 Безробіття: поняття, форми, причини, соціально-економічні наслідки.....	6
1.2. Особливості вимірювання безробіття	14
1.3 Державне регулювання безробіття в Україні та світі.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ	30
2.1 Стан та динаміка безробіття в Україні та світі	30
2.2. Рівень безробіття населення в Одеському регіоні.....	39
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	52
3.1 Основні проблеми безробіття в Україні та напрями їх ліквідації	52
3.2. Державна політика зайнятості та соціальний захист безробітних в Україні	61
3.3. Шляхи вирішення проблеми безробіття в Одеському регіоні	72
ВИСНОВКИ	83
Список використаних джерел.....	86
Додатки.....	92

ВСТУП

Актуальність дослідження. Однією з найскладніших соціально-економічних проблем в умовах ринкової трансформації економіки України є формування національного ринку праці.

Зайнятість та безробіття – найважливіші показники використання людських ресурсів у виробничому процесі. Разом з інформацією про інші аспекти економіки вони є базою для оцінки та аналізу макроекономічної політики уряду будь-якої країни.

Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним лихом. Всі країни світу прикладають багато зусиль для подолання безробіття, але ні одній ще не вдалося ліквідувати його повністю. У перехідний період в Україні формування ринку праці неможливе без активного втручання держави. Головною формою його виявлення в умовах сучасної економіки є державна політика зайнятості.

Стан та розвиток ринку праці тієї чи іншої країни, а також ступінь та методи його регулювання з боку держави обумовлені різними за своїм характером і ступенем впливу чинниками: рівнем та історичними особливостями соціально-економічного розвитку, макроекономічною політикою, співвідношенням основних політичних сил, політичною культурою суспільства і, нарешті, глобальними тенденціями у сфері зайнятості.

Актуальність даної проблеми полягає в тому, що економічне зростання створює передумови для збільшення зайнятості та доходів населення, підвищення продуктивності його праці. Однак об'єктивні нерівномірності екстенсивних чинників обумовлюють неминучі диспропорції національного ринку праці, різнонаправленість окремих його сегментів. Ключовою проблемою залишається досягнення суспільно прийнятного рівня, структури, диференціації доходів від трудової діяльності, передусім заробітної плати.

Низький рівень трудових доходів та їх не виправдана диференціація неминує призводити до кризи мотивації трудової діяльності, наслідком якої стає низька трудова активність, неповне використання трудового потенціалу, зниження ролі праці та її повне чи часткове виключення з основних життєвих цінностей.

В Україні існують величезні можливості для підвищення рівня зайнятості – розвиток приватного підприємництва, малого бізнесу, сфери послуг, фермерства, всієї ринкової інфраструктури.

Головною умовою формування та ефективного функціонування національного ринку праці є пришвидшення економічних реформ в Україні. Ефективна структурна перебудова національної економіки через реструктуризацію збиткових підприємств, відмову від практики м'яких бюджетних обмежень, реальне застосування інституту банкрутства дала б змогу підвищувати мобільність робочої сили, продуктивність праці та заробітну плату. Ці заходи в поєднанні з розвитком перспективних галузей економіки, малого та середнього бізнесу сприяли б зменшенню прихованого безробіття, працевлаштуванню вивільненої надлишкової робочої сили на новостворених робочих місцях зі стабільною виплатою заробітної плати.

Проблемою займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме: Лопатіна К., Лисюк О., Мельничук Л., Данилишин Б., Грішнова О. тощо. На сьогоднішній для України проблема безробіття є дуже актуальною, істотною і важливою.

Мета роботи – дослідити теоретико-методологічні аспекти безробіття населення та надати рекомендації щодо шляхів вирішення проблеми безробіття в Україні та Одеському регіоні.

Відповідно до мети дослідження поставлено наступні **завдання**:

- дослідити поняття, форми, причини, соціально-економічні наслідки безробіття;
- охарактеризувати показники вимірювання безробіття;
- проаналізувати особливості державного регулювання безробіття в Україні та світі;

- проаналізувати стан та динаміку безробіття в Україні;
- проаналізувати рівень безробіття населення в Одеському регіоні;
- узагальнити причини проблеми безробіття населення в Україні та запропонувати напрями їх ліквідації.
- сформувати основні інструменти державної політики зайнятості та соціального захисту безробітних в Україні у найближчій перспективі;
- запропонувати шляхи вирішення проблеми безробіття населення в Одеському регіоні.

Об'єкт дослідження – безробіття населення в Україні та Одеській області й державна політика зайнятості на шляху їх подолання.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні питання державної політики з подолання безробіття населення.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використовуються наступні методи: аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, метод експертних оцінок, економіко-статистичний, економіко-математичний – для комплексної оцінки та прогнозування структурних змін у зайнятості населення регіону, графічний – для ілюстрації таких змін; інформаційно-логічний – з метою визначення напрямів регулювання в структурних змінах у зайнятості та безробіття населення регіону.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з проблематики безробіття та пошуку шляхів її подолання, статистичні дані Державної служби статистики України, департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами дослідження підготовлено публікацію: Батрак Н.В. Проблема безробіття: причини та шляхи подолання/ Н.В. Батрак // Розвиток економіки та планування бізнесу в сучасних умовах: проблеми та шляхи вирішення: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 14-15 вересня 2017 р.). – Одеса: Ротапринт, 2017. – С. 8-9.

Висновки до розділу 3

1. Основними проблемами безробіття в Україні є незадовільна роботи Державної служби зайнятості щодо сприяння працевлаштуванню безробітним; молодіжне безробіття; приховане безробіття та тіньова зайнятість; безробіття сільського населення, як результат занепаду сільського господарства в країні. Долання причин безробіття має відбуватися за допомогою регулювання їх державою – починаючи від професійної орієнтації молоді та завершуючи принципами регулювання оплати праці.

2. Головним завданням державного управління процесом зайнятості населення сьогодні має стати переорієнтація курсу вирішення соціальних проблем на розширення ринку праці, а це вимагає чіткої організації допомоги в наданні або пошуку роботи усім, хто бажає працювати. Весь зміст діяльності органів державного управління із здійснення політики зайнятості населення повинен відображати весь спектр активних і пасивних заходів держави на ринку праці і застосовувати найбільш ефективні методи і способи державного управління з врахуванням особливостей конкретного регіону.

3. Найголовнішим шляхом покращення ситуації у сфері зайнятості будь-якого регіону наразі є пожвавлення малого та середнього бізнесу. Для розвитку діяльності середніх та малих підприємств, що є найуразливішими економічними суб'єктами ринкової економіки, край необхідна стабільна економіко-політична ситуація в країні.

4. Збільшення темпів розвитку малого та середнього підприємництва звісно є тільки одним з напрямів подолання безробіття у регіоні. Паралельно потрібно також проводити багато реформуючих дій, якими можуть бути, зокрема такі, підвищення ефективності роботи державних органів зайнятості, й надання перспектив розвитку на роботі молоді, мотивації роботи у сільській місцевості та інше.

ВИСНОВКИ

1. У першому розділі роботи досліджено теоретичні аспекти безробіття населення. Безробіття – складне економічне, соціальне і психологічне явище. Водночас безробіття – це економічна категорія, яка відбиває економічні відносини щодо вимушеної незайнятості працездатного населення. Згідно із Законом України «Про зайнятість населення» безробітними вважаються працездатні громадяни працездатного віку, які з незалежних від них причин не мають заробітку або інших передбачених чинним законодавством доходів через відсутність підходящої роботи, зареєстровані у державній службі зайнятості, тобто це особи, що справді шукають роботу та здатні приступити до праці.

2. Основними показниками вимірювання безробіття є рівень зайнятості і середня тривалість незайнятості. Рівень зайнятості, тобто залучення до трудового процесу, залежить від співвідношення між кількістю працездатного населення і робочих місць, а також від можливостей надати ці робочі місця бажаним, згідно здобутих професії, спеціалізації, досвіду роботи, знань та умінь. Тривалість незайнятості показує середній час перерви в роботі.

3. Державна політика зайнятості населення залежить від темпу і характеру ринкових перетворень. Вона передбачає систему адаптації різних категорій незайнятого населення до вимог ринку праці, а також систему соціального захисту безробітних та осіб з обмеженою конкурентоспроможністю. Важливим напрямом активної політики зайнятості є професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників з метою створення сприятливих умов для широкомасштабного розгортання процесів структурної та технологічної перебудови економіки, запобігання змушеному хронічному безробіттю, розв'язання кадрових завдань, пов'язаних із раціоналізацією зайнятості.

4. У регулюванні світового ринку праці провідну роль відіграє Міжнародна організація праці (МОП). Авторитетною міжнародною

організацією, яка займається проблемами регулювання світового ринку праці, є Міжнародна організація з питань міграції (МОМ). Міжнародне трудове право, визнане в багатьох країнах, і конвенції та програми міжнародних організацій відіграють суттєву роль у регулюванні світового ринку праці і коригуванні його саморегуляції.

5. Виходячи з проведеного аналізу можна зробити висновок, що реальна ситуація з безробіттям в країні не є втішною. Перш за все спостерігається відмінність показників, кількість зареєстрованих безробітних у 2016р. 390,8 тис. осіб. Кількість безробітних за методологією МОП складає 1677,5 тис. осіб. Це означає, що люди не звертаються до служби зайнятості з питань пошуку роботи. Також спостерігається скорочення кількості зайнятого населення. Хоча рівень укомплектування вакансій у 2016 р. виріс на 63% дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили залишається досить великим і зменшує шанси на пошук роботи та отримання належної заробітної плати. Середня тривалість пошуку роботи складає 7 місяців, тому виникає питання зайнятості людини на цей час. І хоча у 2016 році кількість зареєстрованих безробітних зменшилась 0,2% , нажаль, відповідні зміни переважно стали наслідком демографічних чинників та не пов'язані з поліпшенням економічної ситуації та зростанням зайнятості населення.

6. Найнижчий рівень безробіття у 2017 році спостерігається у Харківській (6,3 %) , Київській (6,5 %) та Одеській (7,3 %) областях. Найвищий рівень безробіття зареєстровано у Луганській (17,8 %) та Донецькій (15 %) областях. У 2016 р. рівень безробіття в Одеському регіоні склав 72,5тис.осіб (6,7 %) у порівнянні з попереднім 2015 р. відбулось збільшення на 0,2%.

7. У 2016 р. розмір середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників підприємств, установ, організацій (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) становив 4648 грн та порівняно з відповідним періодом 2015р. збільшився на 22,7% .

8. Основними проблемами безробіття в Україні є незадовільна роботи Державної служби зайнятості щодо сприяння працевлаштуванню безробітним; молодіжне безробіття; приховане безробіття та тіньова зайнятість; безробіття сільського населення, як результат занепаду сільського господарства в країні. Долання причин безробіття має відбуватися за допомогою регулювання їх державою – починаючи від професійної орієнтації молоді та завершуючи принципами регулювання оплати праці.

9. Головним завданням державного управління процесом зайнятості населення сьогодні має стати переорієнтація курсу вирішення соціальних проблем на розширення ринку праці, а це вимагає чіткої організації допомоги в наданні або пошуку роботи усім, хто бажає працювати. Весь зміст діяльності органів державного управління із здійснення політики зайнятості населення повинен відображати весь спектр активних і пасивних заходів держави на ринку праці і застосовувати найбільш ефективні методи і способи державного управління з врахуванням особливостей конкретного регіону.

10. Найголовнішим шляхом покращення ситуації у сфері зайнятості будь-якого регіону наразі є пожвавлення малого та середнього бізнесу. Для розвитку діяльності середніх та малих підприємств, що є найуразливішими економічними суб'єктами ринкової економіки, край необхідна стабільна економіко-політична ситуація в країні.

11. Збільшення темпів розвитку малого та середнього підприємництва звісно є тільки одним з напрямів подолання безробіття у регіоні. Паралельно потрібно також проводити багато реформуючих дій, якими можуть бути, зокрема такі, підвищення ефективності роботи державних органів зайнятості, й надання перспектив розвитку на роботі молоді, мотивації роботи у сільській місцевості та інше.

Список використаних джерел

1. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность / М. Алле; [пер. с фр. И.А. Егорова]. — М.: ТЕИС, 2003. — 314 с.
2. Аналітична записка щодо перспективи запровадження в Україні гарантованого забезпечення молоді першим робочим місцем [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm>
3. Близнюк В. Проблеми управління ринком праці і зайнятості населення в контексті соціальної політики Європейського Союзу / В. Близнюк, В. Покришук // Україна: аспекти праці. — 2002. — № 7. — С. 3—6
4. Буда Т.Й. Регулювання зайнятості молоді: європейський досвід / Т.Й. Буда // Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. науч. трудов. — Донецк: Дон НУ, 2009. — Т. 2. — С. 814—818.
5. Василенко Н.Ф. Особливості становлення соціально орієнтованого ринку праці // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 11(41). - С. 164-170
6. Волкова О.В. Ринок праці: навч. посібник / О.В. Волкова. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 624 с.
7. Горяча О.Б Проблеми безробіття в Україні // Чернівці, БДФА. Nauka.Zinet.info/ Інтелект-портал.
8. Грішнова О., Дмитрук С. «Людський капітал в умовах кризи: оцінка і пошук можливостей збереження». Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка — 2015. — № 5(170). — С. 11-16.
9. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О.А. Грішнова. — 5-те вид., оновл. — К.: Знання, 2011. — 390 с.
10. Гуць М.І. Організаційно-економічний механізм регулювання безробіття в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ.

наук: 08.02.03 / М.І. Гуць; Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України. — К., 2006. — 22 с.

11. Данилишин Б., Куценко В. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання // Економіка України. — 2010. - № 1. — С. 71-79

12. Державна служба зайнятості: рівень безробіття: два показники два поняття [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dcz.gov.ua>

13. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч.-метод. посібник / За заг. ред. проф. Є.П. Качана. — Т.: ТДЕУ, 2006. — 373 с.

14. Елисеева И.И. Социальная статистика: учебн. / И.И. Елисеева. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 416 с.

15. Єсінова Н.І., Голозубова А.О. Проблеми працевлаштування молоді на ринку праці України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1816/1/Сек.%202.%20Єсінова....pdf>

16. Закон України "Про зайнятість населення" № 5067-VI від 5 липня 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

17. Заробітна плата та стан її виплати у I півріччі 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

18. Заярна Н.М. «Безробіття на селі: причини та шляхи вирішення». Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.- техн. праць. — Сер.: Економіка, планування і управління галузі. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21: 176-179.

19. Зірко О.В. Регулювання структурного безробіття на ринку праці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.00.07 / О.В. Зірко; Харківський національний економічний університет. — Х., 2013. — 20 с.

20. Злупко С.М. Економічна думка України: навч. посібник / С.М. Злупко. — Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2000. — 496 с.

21. Іляницька О.В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців // Актуальні проблеми економіки. - 2015. - № 8(50). — С. 167-172

22. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс; пер. с англ. проф. Н.Н. Любимова; под ред. д. э. н., проф. Л.П. Куракова. — М.: Гелиос АРВ, 2002. — 352 с.
23. Кім Т.І. Безробіття в трансформаційній економіці: причини, форми, тенденції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.01.01 / Т.І. Кім; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. — Х., 2003. — 20 с.
24. Краузе О.І. Концепція змішаного регулювання зайнятості населення України // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 10(40). — С. 167-172
25. Лисюк О.С. Безробіття як соціально-економічна проблема населення України // Збірник наукових праць ВНАУ. — 2012. — № 4(70). — С. 48-53.
26. Лопатіна К.А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні / К.А. Лопатіна // Управління розвитком. — 2011. — № 16 (113). — С. 85–86.
27. Мельник С.В. Шведський досвід формування та реалізації політики соціального забезпечення та страхування / С.В. Мельник // Український соціум. — 2008. — № 4 (27). — С. 114—126.
28. Мельничук Л. С. Основні проблеми зайнятості населення України// Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія» Серія: Економіка. — 2012. — Т. 189, № 177. — С. 105-108.
29. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf.
30. Молодь на ринку праці [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350805>
31. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е. М. Лібанової. — К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. — 248 с.

32. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
33. Підписання Українського Пакту заради молоді – 2020 у рамках Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua/news/8121.html>.
34. Про зайнятість населення: Закон України із змінами, внесеними згідно з Законом № 406-VII від 04.07.2013 р. // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
35. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні N 5462-VI із змінами та доповненнями від 16.10.2012 : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
36. Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 16 червня 2017 року № 405-VII
37. Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року, затверджена постановою КМУ від 15 жовтня 2012 р. № 1008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
38. Професійне навчання дорослого населення // Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msp.gov>.
39. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Електрон. дані. – [2017]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
40. Руженський М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України : [монографія] / М. Руженський. – К. : ІПК ДСЗУ, 2013. – 318 с.

41. Семенова К.Д. Аналіз впливу економічної кризи на рівень безробіття в Україні // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – № 1(44). – С. 106-111.
42. Серьогіна Н. О. Перспективні напрями державної політики зайнятості в сфері запобігання прихованного безробіття // Журнал "Державно-управлінські студії" - наукове видання з питань державного управління № 2, 2017.
43. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний досвід: навч. посіб. / за ред.. Н.С. Власенко, Н.В. Григорович, Н.В. Рубльової. – К.: ТОВ «Август трейд», 2006. – 320 с.
44. Стратегія економічного та соціального розвитку області до 2020 року, затверджена рішенням обласної ради від 21 грудня 2015 року № 32-VII
45. Ткаченко Є.О. Безробіття та проблеми сталого розвитку сільських територій в Україні // «Молодий вчений» • № 9 (49) • вересень, 2017 р. – с. 567-571
46. Трудова міграція // Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua/content/trudova-migraciya.html>.
47. Українська правда. Економічна правда. Молодіжне безробіття: втрачене покоління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print
48. Умови праці найманих працівників у 2016 році: статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
49. Чурилова О.А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки / О.А. Чурилова // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем Європ. Інтеграції: зб. наук. статей у 2 т. –х. – 2008. – № 12. – С. 182–184.
50. Юрчик Г. Соціальний захист зайнятого населення України в умовах економічної нестабільності / Г. Юрчик // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 1. – С. 34–42

51. Ярорва Л.Г. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрямки його подолання // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського. Електронне наукове фахове видання. – № 10, 2016. – С. 752-755.